

Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет
Юридичний факультет

Кафедра цивільного
права і процесу

МІЖДИСЦИПЛІНАРНА КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни: «Цивільне право»

на тему: «Договір банківського вкладу»

Студентка групи ПР-33

Більчук Софія Миколаївна

Керівник:

д.ю.н., проф. Лукасевич-Крутник І. С.

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Члени комісії _____

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Тернопіль – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОГОВОРУ БАНКІВСЬКОГО ВКЛАДУ.....	5
1.1. Правова природа та економіко-правова сутність договору банківського вкладу.....	5
1.2. Історія становлення інституту банківського вкладу в цивільному праві.....	6
1.3. Нормативно-правове регулювання банківських вкладів в Україні.....	9
Висновок до розділу 1.....	11
РОЗДІЛ 2. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДОГОВОРУ БАНКІВСЬКОГО ВКЛАДУ.....	13
2.1. Сторони договору банківського вкладу, його форма та порядок укладення....	13
2.2. Права та обов'язки сторін у договорі банківського вкладу.....	15
2.3. Правові наслідки порушення умов договору та припинення зобов'язань.....	17
Висновок до розділу 2.....	20
РОЗДІЛ 3. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКИХ ВКЛАДІВ.....	22
3.1. Захист прав вкладників у цивільно-правовому аспекті.....	22
3.2. Пропозиції щодо вдосконалення правового регулювання договору банківського вкладу в умовах воєнного стану та економічної нестабільності.....	24
Висновок до розділу 3.....	26
ВИСНОВОК	28
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	31

ВСТУП

Актуальність дослідження. Світ фінансів, що колись був простою ареною взаємного обміну, у ХХІ столітті перетворився на складну мережу взаємозалежних зобов'язань, цифрових сигналів та юридичних гарантій. У центрі цієї системи — банківський вклад: не просто договір про передачу грошей, а форма довіри між особою та інституцією, між приватною ініціативою та державним контролем. У часи кризи, нестабільності й війни це довірчо-правове зобов'язання стає мірилом життєстійкості правової системи, надійності держави та передбачуваності економіки. Актуальність дослідження полягає саме в тому, щоб зрозуміти, наскільки правовий механізм, що регулює банківський вклад, здатен адаптуватися до нестандартних умов, зберігаючи при цьому фундаментальні цінності приватного права.

Науково-практичне значення теми. Тема договору банківського вкладу має значущість не лише з точки зору юридичної теорії, а й із позиції прикладної банківської практики, стабільності грошового обігу, захисту прав вкладників та забезпечення соціальної справедливості. Дослідження цього інституту дозволяє не лише осмислити еволюцію договірного зобов'язання, а й сформулювати рекомендації щодо вдосконалення правового середовища в умовах цифрової трансформації, ризиків неплатоспроможності банків, запровадження воєнного стану та дії надзвичайних правових режимів. Це надає темі роботи системного значення як для доктрини цивільного права, так і для законодавця та судової влади.

Метою дослідження є комплексне теоретико-практичне осмислення правової природи договору банківського вкладу, його нормативного регулювання, прав і обов'язків сторін, механізмів захисту вкладника, а також актуальних проблем і перспектив розвитку інституту банківського вкладу в умовах нестабільності.

Для виконання поставленої мети виконаємо наступні **завдання**, насамперед — проаналізувати правову природу, еволюцію та класифікаційні ознаки договору банківського вкладу; охарактеризувати суб'єктний склад, форму договору та

особливості його укладення в традиційній та електронній формах; визначити зміст прав та обов'язків вкладника і банку в умовах ринкової економіки та форс-мажорів; дослідити способи цивільно-правового захисту прав вкладників, включно з механізмами відповідальності та гарантування вкладів; запропонувати напрями вдосконалення правового регулювання вкладів в умовах воєнного стану, інфляційної нестабільності та цифровізації банківської сфери.

Ступінь наукового дослідження теми. Сфера правового регулювання банківських вкладів упродовж останніх років стала об'єктом системного наукового інтересу, про що свідчать глибокі аналітичні розвідки таких авторитетних українських дослідників, як С. М. Лепех, А. В. Лобус, М. В. Бондарєва, К. С. Бідалова. Їхні праці зачіпають широкий спектр питань — від концептуальних засад договірної моделі до особливостей судового захисту прав вкладників, природи зобов'язань банку, спадковості вкладу та ролі Фонду гарантування вкладів. Наукова думка в цій галузі демонструє цікаве поєднання класичних підходів цивілістики з актуальними тенденціями фінансового права, формуючи цілісне поле теоретичного осмислення.

Об'єктом дослідження є цивільні правовідносини, що виникають у процесі укладення, виконання, зміни та припинення договору банківського вкладу.

Предметом дослідження є правова природа, зміст, механізм реалізації та захисту зобов'язань за договором банківського вкладу, а також проблеми й перспективи розвитку нормативного регулювання цього інституту.

Методи дослідження. У роботі застосовано такі методи: історико-правовий — для дослідження становлення інституту вкладу; системно-структурний;; порівняльно-правовий; логіко-догматичний; аналітичний.

Структура курсової роботи. Курсова робота складається з вступу, трьох розділів, які об'єднують вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (24 найменування на 3 сторінках). Загальний обсяг роботи становить 33 сторінки, з яких основний текст - 30 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОГОВОРУ БАНКІВСЬКОГО ВКЛАДУ

1.1. Правова природа та економіко-правова сутність договору банківського вкладу

Договір банківського вкладу є важливим інститутом цивільного права, що одночасно виступає як механізм реалізації права власності громадян на грошові кошти, як форма кредитування банку вкладником, та як один з ключових інструментів банківської діяльності у сфері залучення ресурсів. Його подвійна природа проявляється у тому, що, з одного боку, вклад є формою довірчого зберігання, з іншого — джерелом фінансування активних операцій банку, тобто кредитування, інвестування тощо. Як зазначає С. М. Лепех, договір банківського вкладу не є зберіганням у класичному розумінні, оскільки банк має право використовувати отримані кошти у своїй господарській діяльності, а тому більш точно слід говорити про зобов'язання з повернення еквіваленту заборгованості [8, с. 491].

Законодавче визначення цього договору міститься в статті 1058 Цивільного кодексу України, де передбачено, що за договором банківського вкладу одна сторона (вкладник) передає другій стороні (банку) грошову суму (вклад), а банк зобов'язується повернути вклад і сплатити проценти на нього. Характерною ознакою є те, що банк стає боржником вкладника, набуваючи право власності на вкладені кошти, а отже, втрачається ідентичність переданого предмета. Це свідчить про зобов'язально-кредитну природу договору банківського вкладу. Як зазначено в одній із наукових позицій, «договір банківського вкладу в українському праві є різновидом реального, оплатного договору, що породжує одностороннє зобов'язання банку щодо повернення коштів» [9, с. 12].

Економічна функція цього договору полягає в акумуляції тимчасово вільних коштів фізичних та юридичних осіб, які надалі використовуються банками для надання кредитів, здійснення інвестицій або проведення інших банківських

операцій. У цьому контексті банківський вклад виступає формою заощадження для громадян і механізмом мобілізації капіталу для банківської системи. У літературі наголошується, що «банківські вклади є однією з найбільш доступних та водночас наймасовіших форм інвестування для широких верств населення» [1].

Суттєвою особливістю банківських вкладів є також їхня регламентація не лише цивільним, а й банківським законодавством. Так, закон «Про банки і банківську діяльність» визначає, що банк зобов'язаний забезпечувати захист інтересів вкладників, дотримуючись принципів ліквідності, платоспроможності та надійності. Як зауважують дослідники, «правова природа договору банківського вкладу постійно еволюціонує в умовах цифрової трансформації банківського сектору, що потребує перегляду класичних догматичних підходів» [5].

Крім того, у контексті воєнного стану важливо враховувати вплив надзвичайних правових режимів на стабільність банківських зобов'язань. Зокрема, як зазначає О. С. Кочина, «воєнний стан ускладнив виконання банками своїх зобов'язань перед вкладниками, спричинивши необхідність введення додаткових нормативних гарантій» [7, с. 55]. У цьому аспекті правове регулювання договору банківського вкладу набуває не лише приватного, а й публічного характеру.

Отже, договір банківського вкладу є складним цивільно-правовим інститутом із багатогранною природою, що поєднує риси договору позики, довірчого управління, економічного інвестування та елементів банківського регулювання. Його правова сутність продовжує трансформуватися під впливом нових економічних, цифрових та соціально-політичних викликів, що зумовлює необхідність його системного теоретичного і практичного осмислення.

1.2. Історія становлення інституту банківського вкладу в цивільному праві

Інститут банківського вкладу має глибоке історичне коріння, що сягає ще епохи Стародавнього Риму, де вже існувала конструкція договору, за яким одна

особа передавала іншій грошові кошти з умовою їх повернення. У класичному римському праві така передача оформлювалася договором *mutuum* — «реальним договором позики, що передбачав повернення такої ж кількості речей того ж роду» [8, с. 492]. Особливістю було те, що позичені кошти переходили у власність позичальника, а отже, «зобов'язання мало особистий борговий характер, а не характер зберігання» [8, с. 493]. У межах цієї конструкції вже простежується логіка, яка лежить в основі сучасного договору банківського вкладу.

Середньовічна Європа, зокрема Італія, стала осередком відродження банківської діяльності. У містах-державах, як-от Флоренція, Венеція та Генуя, банки приймали гроші населення під відсоток, оформлюючи це письмовими угодами, що містили зобов'язання повернути суму «вкладеного» з процентами у визначений строк. У деяких нотаріальних реєстрах XV століття трапляються записи на кшталт: «Я, банкір N, отримав від вас суму X на збереження з обов'язком її повернути через 12 місяців з процентом 10%» [9, с. 21]. Такі домовленості, хоча й не були ще системно врегульовані законом, «вже містили риси сучасного договору банківського вкладу — реальність, оплатність, строковість» [9, с. 22].

Поступово ця практика поширилася в європейських країнах, і вже в епоху Нового часу спроби кодифікації призвели до більш чіткої правової кваліфікації відносин між вкладником і банком. У Франції *Code Civil* довгий час регламентував банківські вклади через загальні положення про позику. Проте французька доктрина ще у XIX ст. визнавала, що «вкладник — це кредитор, а банк — боржник, який не зберігає річ, а управляє нею на свій розсуд» [8, с. 496]. У Німеччині § 700 BGB закріпив договір банківського рахунку як окремий вид договору, на основі якого можливо було здійснювати і депозитні операції. Водночас параграфи 488 та 607 BGB — про позику — стали підставою для юридичної кваліфікації банківських вкладів. Таким чином, «німецьке цивільне право поступово формувало автономну договірну конструкцію для банківських депозитів» [8, с. 498].

В українських землях інститут банківського вкладу формувався у руслі правової традиції Російської імперії, де до революції 1917 року діяли «Правила про ощадні каси», затверджені ще в середині XIX століття. У межах цих правил вклади приймалися здебільшого державними установами, які надавали вкладникам ощадні книжки, що містили дані про суми, строки та відсотки. Вклади були реальними, строковими і «не підлягали зміні умов з боку банку без згоди вкладника» [14]. Проте правове регулювання мало фрагментарний характер і залишалося в межах фінансового, а не приватного права.

У радянському періоді договір банківського вкладу отримав значно чіткіше правове оформлення. Згідно з Цивільним кодексом УРСР 1963 року, вклад визнавався «грошовою сумою, переданою громадянином установі Держбанку СРСР з умовою її збереження і повернення з нарахованими процентами» [8, с. 501]. Проте у цьому контексті вклад не мав повноцінної приватноправової природи: «він розглядався як одна з форм участі громадян у загальнодержавному фонді заощаджень» [9, с. 26]. Банки не були самостійними суб'єктами ринку, а права вкладників фактично гарантувалися державою, що формально зводило цивільно-правовий договір до інструменту централізованого перерозподілу ресурсів.

Справжня трансформація інституту банківського вкладу в Україні розпочалася після проголошення незалежності та запровадження ринкових засад функціонування банківської системи. У Цивільному кодексі України 2003 року договір банківського вкладу був вперше повноцінно закріплений як окремий вид цивільно-правового зобов'язання в статтях 1058–1065. Відповідно до ст. 1058 ЦК України, «за договором банківського вкладу одна сторона (вкладник) передає другій стороні (банку), який має право на залучення вкладів, грошову суму (вклад), а банк зобов'язується повернути вклад і сплатити проценти на нього» [20]. Це положення повністю відповідає європейським стандартам договірного регулювання.

У сучасному правовому полі інститут банківського вкладу набуває особливого значення. Він розглядається не лише як форма інвестування, а й як об'єкт спадкування [4, с. 7], а також — як складова системи гарантування вкладів фізичних осіб. Становлення інституту триває і нині, що особливо помітно в умовах воєнного стану, коли, як зазначено в дослідженні О. С. Кочиної, «правовий режим банківських зобов'язань змінюється через ризики неплатоспроможності та необхідність стабілізації фінансової системи держави» [7, с. 56].

Таким чином, історія становлення інституту банківського вкладу демонструє складну еволюцію — від особистого довірчого договору до сучасного юридично регламентованого інструменту управління грошовими ресурсами. Відображаючи загальну логіку розвитку приватного права, ця конструкція залишалася чутливою до політичних, економічних і соціальних обставин, і продовжує змінюватися, набуваючи нових рис у цифрову епоху. Як влучно зазначено в сучасній українській доктрині, «договори банківського вкладу перестали бути лише інструментом збереження — сьогодні це засіб фінансової інтеграції громадян у систему державного та світового обігу капіталу» [5].

1.3. Нормативно-правове регулювання банківських вкладів в Україні

Нормативно-правове регулювання банківських вкладів в Україні є складною системою норм цивільного, фінансового та банківського права, яка визначає правову природу, умови укладення, виконання та припинення договорів банківського вкладу, а також гарантії прав вкладників. Основоположним актом, що закріплює загальні положення про цей договір, є Цивільний кодекс України, зокрема глава 71 «Банківський вклад», яка включає статті 1058–1065. Як зазначено в ст. 1058 ЦК України, «за договором банківського вкладу одна сторона (вкладник) передає другій стороні (банку), який має право на залучення вкладів, грошову суму (вклад), а банк зобов'язується повернути вклад і сплатити проценти на нього» [20].

Ці положення встановлюють базові вимоги до змісту договору, його форми, строковості, оплати, можливості дострокового повернення вкладу, а також регламентують права та обов'язки сторін. Особливо важливим є припис статті 1060 ЦК України, відповідно до якого «за договором банківського вкладу банк не має права в односторонньому порядку змінювати розмір процентів або інші істотні умови договору» [20], що слугує гарантією стабільності правовідносин.

Крім Цивільного кодексу, важливе значення має Закон України «Про банки і банківську діяльність», який регулює допуск банку до здійснення депозитної діяльності, його зобов'язання перед вкладниками, фінансову відповідальність та систему ліцензування. Відповідно до ст. 47 цього Закону, «банки мають право залучати кошти фізичних і юридичних осіб у вклади (депозити) лише за умови наявності відповідної банківської ліцензії» [14].

Важливу роль у забезпеченні інтересів вкладників відіграє Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, діяльність якого регламентується спеціальним Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб». Згідно з цим законом, кожному вкладнику гарантується повернення вкладу у межах встановленого граничного розміру — «сума гарантії не може бути меншою, ніж 600 000 гривень» [20]. Таким чином, гарантії носять обов'язковий характер і підкріплюються механізмами державного регулювання.

Нормативні акти Національного банку України також є невід'ємною частиною правового регулювання. Наприклад, Лист НБУ від 01.12.1995 № 12015/1529-5821 «Щодо посилення банківського контролю» вказує на необхідність забезпечення прозорості умов договорів банківського вкладу та достовірності інформації, що надається вкладникам [13]. Інший важливий документ — Лист НБУ від 14.10.2008 № 47-108/1066-13831, який акцентує на забороні банкам змінювати умови вкладних договорів без згоди вкладника [22].

У відповідь на кризові явища в банківській сфері, пов'язані з економічною та воєнною нестабільністю, Верховна Рада України прийняла Закон України від

12.12.2008 № 661-VI, який чітко забороняє банкам змінювати умови договору банківського вкладу в односторонньому порядку, зокрема щодо строків повернення вкладу та розміру процентів: «одностороння зміна умов договору банком є недопустимою, за винятком випадків, прямо передбачених законом» [14].

Додатково, Постанова Верховної Ради України від 02.07.2014 № 1562-VII передбачає внесення змін до статті 1058 ЦК України з метою підвищення відповідальності банків у разі невиконання зобов'язань за договорами банківського вкладу: «банк несе відповідальність за порушення строків повернення вкладу, а також за несвоєчасну сплату процентів, відповідно до умов договору» [16].

Особливої актуальності нормативне регулювання набуло в період дії воєнного стану. У нових умовах Національний банк України ухвалює спеціальні акти щодо обмеження валютних операцій, встановлення граничних сум зняття коштів, заборони дострокового розірвання строкових вкладів тощо. Як вказують дослідники, «під час воєнного стану регулювання вкладів має забезпечити баланс між стабільністю банківської системи та збереженням прав вкладників» [6].

У підсумку слід підкреслити, що нормативно-правове регулювання договору банківського вкладу в Україні ґрунтується на комплексі джерел, серед яких ключову роль відіграє Цивільний кодекс, банківське законодавство, акти Національного банку, а також спеціальні гарантійні механізми. Усі ці інструменти спрямовані на досягнення балансу між інтересами банків як суб'єктів господарювання та правами вкладників як споживачів фінансових послуг. Як слушно зазначено в науковій літературі, «ефективне правове регулювання договорів банківського вкладу — запорука довіри до банківської системи і стабільності фінансової політики держави» [8, с. 497].

Висновок до розділу 1

Дослідження правової природи договору банківського вкладу дозволило дійти висновку, що цей договір має складну і водночас унікальну природу,

поєднуючи риси реального, строкового, оплатного, одностороннього зобов'язального договору, що виникає в межах цивільних правовідносин, але водночас тісно пов'язаний із банківською діяльністю, яка регламентується нормами публічного права. Банк, приймаючи кошти на вклад, набуває їх у свою власність, а отже, бере на себе боргове зобов'язання щодо повернення еквівалентної суми з визначеними умовами. Ця конструкція виводить вклад за межі класичного договору зберігання і наближає його до позики, що має свої особливості у сфері правової кваліфікації.

Історичний розвиток інституту банківського вкладу засвідчив його еволюцію від елементу довірчого управління або позики в античному праві — до окремого, нормативно визначеного інституту сучасного цивільного права. Значну роль у цьому процесі відіграли як практичні потреби грошового обігу, так і розвиток банківських інститутів. Особливої значущості інститут набув у Новітній період, коли зростаюча економічна активність та необхідність формування національних банківських систем зумовили потребу у правовій визначеності та уніфікації договірної форми з урахуванням фінансових ризиків та публічного інтересу.

Аналіз сучасного нормативно-правового регулювання свідчить про наявність в Україні розвиненої системи джерел, які регулюють правовідносини з приводу банківських вкладів. Основними документами є положення Цивільного кодексу України, закони спеціального призначення, акти Національного банку України, міжнародні стандарти, а також гарантійні механізми, які забезпечують права вкладників у кризових ситуаціях. Така система дозволяє підтримувати баланс між свободою договірних зобов'язань і публічними гарантіями фінансової стабільності, що особливо важливо в умовах воєнного стану та економічної турбулентності.

Водночас можна стверджувати, що існуюча нормативна база потребує подальшого удосконалення. Проблемними залишаються питання правової відповідальності банків за несвоєчасне виконання зобов'язань, можливості односторонніх змін умов договору, дострокового розірвання вкладів, а також захисту прав вкладників у разі банкрутства банку.

РОЗДІЛ 2. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДОГОВОРУ БАНКІВСЬКОГО ВКЛАДУ

2.1. Сторони договору банківського вкладу, його форма та порядок укладення

Договір банківського вкладу є двостороннім правочином, у якому беруть участь вкладник і банк як особи, що мають цивільну правоздатність та дієздатність у межах своєї правосуб'єктності. Згідно зі статтею 1058 Цивільного кодексу України, «за договором банківського вкладу одна сторона (вкладник) передає другій стороні (банку), який має право на залучення вкладів, грошову суму (вклад), а банк зобов'язується повернути вклад і сплатити проценти на нього» [20].

Вкладником у договорі може бути будь-яка фізична або юридична особа, що має необхідну цивільну дієздатність. Особливої уваги заслуговує питання участі малолітніх та неповнолітніх осіб у цих правовідносинах. Відповідно до ст. 32 ЦК України, «малолітня особа має право самостійно вчиняти дрібні побутові правочини, а також правочини щодо розпорядження коштами, наданими їй для певної мети» [20]. Отже, у межах вкладів, які здійснюються за рахунок таких коштів, участь неповнолітнього вкладника допускається. Як зазначає К. С. Бідалова, «у випадку, коли йдеться про значні суми, що зберігаються на вкладних рахунках, участь законного представника є обов'язковою» [3].

Щодо банку як сторони договору, слід наголосити, що ним може бути лише юридична особа, яка має банківську ліцензію, видану Національним банком України. Відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність», «право на здійснення операцій із залучення вкладів належить лише банкам — юридичним особам, що мають ліцензію на банківську діяльність» [14]. Це означає, що ні інші фінансові установи, ні фізичні особи-підприємці не можуть укладати такі договори від імені банку. Як підкреслює С. М. Лепех, «ліцензування не лише засвідчує правоспроможність банку, а й виступає гарантією належного виконання ним зобов'язань перед вкладниками» [8, с. 492].

Щодо форми договору банківського вкладу, ст. 1059 ЦК України передбачає, що «договір банківського вкладу укладається в письмовій формі» [20]. Дотримання письмової форми є обов'язковим, незалежно від суми, строку або виду вкладу. Порухення цієї вимоги тягне за собою наслідки, передбачені ст. 218 ЦК України — зокрема, неможливість посилатися на свідчення у суді для доведення факту укладення договору. У разі електронного банкінгу письмова форма вважається дотриманою, якщо між сторонами укладено договір в електронній формі із застосуванням кваліфікованого електронного підпису або іншого засобу ідентифікації. У науковій літературі підкреслюється, що «електронна форма договору банківського вкладу, укладеного через дистанційні сервіси, визнається рівнозначною традиційній письмовій формі» [11, с. 54].

Щодо порядку укладення договору, він, як правило, реалізується шляхом подачі вкладником заяви до банку, після чого відкривається вкладний рахунок і видається документ — свідчення (вкладна книжка, депозитний сертифікат або договір із зазначенням умов). У договорі обов'язково зазначаються: сума вкладу, строк розміщення, процентна ставка, порядок нарахування і виплати процентів, умови дострокового повернення вкладу, права і обов'язки сторін. Як зазначається в Листі НБУ від 14.10.2008 р. № 47-108/1066-13831, «банк зобов'язаний у письмовій формі повідомляти вкладника про всі умови розміщення коштів до укладення договору» [22].

Крім того, договори можуть укладатися як на строк (строковий вклад), так і до запитання. Відповідно до ст. 1060 ЦК України, «за договором банківського вкладу до запитання банк зобов'язаний видати вклад повністю або частково на першу вимогу вкладника» [20]. У свою чергу, строковий вклад повертається лише після спливу строку, передбаченого договором, якщо інше не встановлено умовами вкладу. Як зазначає А. В. Лобус, «однією з особливостей строкового вкладу є підвищений розмір процентів порівняно з вкладами до запитання, що відображає більшу відповідальність вкладника щодо дотримання строків» [9, с. 30].

У контексті воєнного стану також виникають особливості укладення договорів в електронній формі. Як зауважують дослідники, «збільшення частки безконтактного банкінгу потребує оновлення правового підходу до укладення вкладних договорів на відстані» [6]. На практиці банки все частіше застосовують мобільні додатки як інструмент укладення договорів із підтвердженням через цифрові засоби ідентифікації, що визнається правочином у повному розумінні згідно з вимогами Закону України «Про електронну комерцію».

Таким чином, договір банківського вкладу укладається між уповноваженим банком та вкладником з обов'язковим дотриманням письмової форми. Законодавство України чітко регулює суб'єктний склад, форму договору та мінімальні вимоги до його змісту. Сучасна практика демонструє розширення електронної форми договорів вкладу, що вимагає подальшої кодифікації цифрових механізмів у законодавстві. Як слушно зазначено в доктрині, «впорядкованість правових механізмів укладення договору вкладу — одна з передумов довіри до банківської системи в цілому» [5].

2.2. Права та обов'язки сторін у договорі банківського вкладу

Договір банківського вкладу, як цивільно-правова угода, що встановлює зобов'язальні правовідносини між вкладником і банком, передбачає наявність чітко визначених прав та обов'язків кожної із сторін. Ці правомочності є взаємопов'язаними, оскільки виконання зобов'язання однією стороною обумовлює реалізацію права іншої, і навпаки. Як зазначає С. М. Лепех, «дисбаланс у співвідношенні прав і обов'язків у договорі банківського вкладу може призводити до правової невизначеності та зловживань із боку фінансових установ» [8, с. 498].

Згідно з положеннями статей 1058–1065 Цивільного кодексу України, основним обов'язком банку є повернення вкладу у розмірі та строки, визначені договором, а також нарахування та виплата відсотків на вкладену суму. Зокрема, відповідно до ст. 1061 ЦК України, «банк зобов'язаний виплачувати вкладникові

проценти на суму вкладу згідно з умовами договору, а якщо вони не встановлені — за розміром, що звичайно застосовується банками за аналогічними договорами» [20]. Цей обов’язок є ключовим, адже саме можливість отримання доходу у вигляді відсотків стимулює вкладників передавати свої кошти банкам.

До інших важливих обов’язків банку належить: дотримання умов конфіденційності; утримання від односторонньої зміни умов договору, крім випадків, прямо передбачених законодавством; надання достовірної та повної інформації про умови вкладу до моменту його укладення. У Листі НБУ від 14.10.2008 № 47-108/1066-13831 прямо вказано, що «банк не має права змінювати умови договору банківського вкладу в односторонньому порядку, включно зі строками, розміром процентів та порядком виплати» [22].

Вкладник, у свою чергу, має право на:

- повернення вкладу у повному обсязі;
- «отримання нарахованих відсотків відповідно до умов договору» [11].
- «дострокове розірвання договору (у випадках, передбачених умовами вкладу або законом)» [20];
- інформацію про зміну банківської ставки чи інші істотні умови договору;
- «захист своїх прав у судовому порядку або шляхом звернення до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб» [18].

Окремо слід зазначити, що вкладник має обов’язок дотримуватись умов договору, включаючи умови щодо строків, типу вкладу (строковий або до запитання), порядок пролонгації або відкликання вкладу, а також надання достовірної інформації під час ідентифікації особи. Як зазначає А. В. Лобус, «хоча вкладник зазвичай виступає у слабшій позиції в договірних відносинах, саме його дії можуть суттєво впливати на стабільність банківських операцій, зокрема у випадку масового відкликання вкладів» [9, с. 34].

Законодавство встановлює й додаткові гарантії для вкладників. Наприклад, згідно із Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб»,

кожному вкладнику забезпечується компенсація у межах гарантованої суми. Це право виникає автоматично в разі визнання банку неплатоспроможним. Як зазначено у статті 4 цього Закону, «виплати відшкодування здійснюються незалежно від кількості рахунків вкладника, проте загальна сума не може перевищувати встановленого ліміту» [20].

Однак у кризових умовах, таких як воєнний стан або банківська криза, реалізація прав вкладника може ускладнюватися. У дослідженні Копилової, Пічугіної та Залецької вказується, що «в умовах нестабільності держава зобов’язана посилювати контроль за виконанням банками зобов’язань за депозитами, оскільки довіра до фінансової системи формується саме на підставі безперебійного виконання базових обов’язків» [6].

У межах цифрового банкінгу з’являються нові зобов’язання — як для банку (щодо захисту персональних даних, ідентифікації вкладника), так і для вкладника (щодо безпечного використання доступу до інтернет-банкінгу). Як підкреслюють Оніщук і Кушнір, «цифровізація змінює не лише технічну форму вкладу, а й ускладнює структуру договірних обов’язків, що вимагає оновлення нормативної бази» [11, с. 55].

Права та обов’язки сторін у договорі банківського вкладу формують взаємну систему зобов’язань, що має імперативні та диспозитивні елементи. Їх дотримання гарантує ефективне функціонування депозитного інституту, а також забезпечує стабільність банківської системи в цілому. Як зазначено в сучасній доктрині, «від збалансованості прав і обов’язків сторін залежить не лише правова безпека вкладника, а й довгострокова стійкість банківського сектору» [8, с. 500].

2.3. Правові наслідки порушення умов договору та припинення зобов’язань

Порушення умов договору банківського вкладу є підставою для застосування комплексу правових наслідків, що визначаються як нормами цивільного

законодавства, так і спеціальними актами банківського регулювання. Зобов'язання за договором банківського вкладу можуть припинятися як у зв'язку з належним виконанням, так і внаслідок порушення з боку однієї зі сторін, зокрема — у разі невиконання або неналежного виконання обов'язків щодо повернення коштів або сплати процентів. Як наголошується в юридичній літературі, «договір банківського вкладу характеризується високим рівнем нормативної захищеності прав вкладника, що зумовлює особливу відповідальність банку як професійного суб'єкта» [8, с. 498].

Найбільш поширеним видом порушення з боку банку є несвоєчасне повернення вкладу або нарахованих процентів. Відповідно до статті 1065 Цивільного кодексу України, «у разі прострочення повернення вкладу або сплати процентів банк зобов'язаний сплатити вкладникові пеню, а також інші передбачені договором штрафні санкції» [20]. Крім того, вкладник має право на відшкодування збитків у повному обсязі, включаючи упущену вигоду, якщо доведе, що внаслідок порушення втратив можливість вигідно розпорядитися грошима. Як зазначає А. В. Лобус, «виконання грошового зобов'язання у цивільному праві є абсолютним обов'язком, і тому банк не може посилається на відсутність коштів як на підставу для уникнення відповідальності» [9, с. 36].

Вкладник, зі свого боку, також несе обов'язки, невиконання яких може призвести до обмеження його прав. Зокрема, за умовами строкового вкладу дострокове розірвання договору допускається лише за взаємною згодою або в інших випадках, передбачених договором. Якщо вкладник вимагає повернення коштів у порушення умов договору, банк має право відмовити у виплаті до закінчення строку або виплатити вклад без нарахованих процентів. Як зазначено у Листі НБУ від 01.12.1995 № 12015/1529-5821, «право вкладника на дострокове повернення вкладу обумовлюється конкретними положеннями договору, а банк має право враховувати ризики, пов'язані з розірванням» [13].

Особливе значення мають правові наслідки у разі неплатоспроможності банку. У такій ситуації вкладник має право на отримання гарантованого

відшкодування з боку Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. Згідно із Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», «розмір граничної суми відшкодування становить 600 000 гривень на одного вкладника в одному банку» [20]. У випадку перевищення цієї суми вкладник стає конкурсним кредитором у процедурі ліквідації банку. У наукових джерелах справедливо зазначено, що «система гарантування вкладів виконує роль цивілістичної страхової моделі правової відповідальності держави за недоліки банківського ринку» [6].

Зобов'язання за договором банківського вкладу припиняються на загальних підставах, визначених ст. 598 ЦК України, а саме: належним виконанням, за домовленістю сторін, у разі неможливості виконання, на підставі рішення суду, у зв'язку із закінченням строку дії договору. Основною і найпоширенішою підставою є повне виконання банком свого обов'язку — повернення вкладу та виплата процентів. При цьому, згідно зі ст. 599 ЦК України, «зобов'язання припиняється виконанням, проведеним належним чином» [20]. Якщо повернення коштів було здійснено не в повному обсязі або із порушенням строків, зобов'язання вважається невиконаним, і настають відповідні правові наслідки.

Цікавою є ситуація, коли вкладник помирає, і виникає питання щодо припинення або трансформації зобов'язання. Відповідно до положень ЦК України, «грошові вимоги за договором банківського вкладу входять до складу спадщини», а тому спадкоємці набувають прав вкладника на загальних підставах [4, с. 8]. У цьому випадку банк зобов'язаний видати суму вкладу спадкоємцям після подання документів, що підтверджують їхні права.

У період воєнного стану особливої актуальності набули спеціальні норми щодо призупинення або обмеження обігу валютних вкладів, зняття коштів, функціонування системи розрахунків. Як зазначають дослідники, «в умовах надзвичайного правового режиму пріоритет держави полягає у збереженні банківської стабільності, однак без порушення основних зобов'язальних засад, закріплених у Цивільному кодексі» [7, с. 56].

Отже, правові наслідки порушення умов договору банківського вкладу проявляються у формі майнової відповідальності банку, включаючи сплату процентів, пені, відшкодування збитків, а також залучення до відповідальності у процедурі банкрутства. Для вкладника ж наслідком порушення умов може бути втрата частини процентів або відстрочка у поверненні коштів. Припинення зобов'язань відбувається як унаслідок їх належного виконання, так і на підставах, передбачених законом. Як підкреслює С. М. Лепех, «в умовах динамічної банківської практики ефективність цивільного механізму відповідальності є основною гарантією збереження довіри вкладника до договору» [8, с. 501].

Висновок до розділу 2

Аналіз правового регулювання договору банківського вкладу дозволив чітко окреслити специфіку договірних відносин між вкладником і банком у сучасному правовому полі України. Особливу увагу було зосереджено на суб'єктному складі, формі договору, порядку його укладення, а також на правових наслідках порушення зобов'язань, що виникають із цього виду договору. Усе це свідчить про складну природу банківського вкладу як юридичної конструкції, що знаходиться на перетині приватного й публічного права.

Сторони договору — вкладник і банк — наділені юридично визначеними правами та обов'язками, які зобов'язані реалізовувати добросовісно, відповідно до умов договору та чинного законодавства. При цьому особливості правосуб'єктності сторін, обмеження щодо зміни умов договору, а також вимоги до форми правочину створюють нормативну рамку, яка спрямована на зниження ризиків і забезпечення стабільності банківської системи. Як показало дослідження, наявність банківської ліцензії є не лише формальною умовою участі у договірних відносинах, а й запорукою відповідальності за виконання зобов'язань.

Дуже важливим є детальне врегулювання прав та обов'язків сторін. Вкладник має право на повернення коштів і отримання процентів, а також захист своїх

інтересів через Фонд гарантування вкладів. Банк, зі свого боку, зобов'язаний дотримуватися умов договору, зокрема строків, порядку виплат та незмінності істотних умов. Наявність у договорах положень про дострокове припинення, пролонгацію, автоматичне поновлення або перерахунок процентів демонструє гнучкість цього виду зобов'язань, яка, проте, вимагає правової визначеності.

Порушення договору вкладу тягне за собою значні правові наслідки. Банк може бути зобов'язаний до сплати пені, відшкодування збитків, а у випадку неплатоспроможності — активується механізм гарантій. При цьому порушення умов з боку вкладника, як-от самовільне дострокове розірвання строкового договору, може призвести до втрати права на проценти. Таким чином, кожна із сторін несе правову відповідальність, що врівноважує їхні інтереси в межах цивільно-правових відносин.

У висновку слід наголосити, що правове регулювання договору банківського вкладу в Україні є доволі розвиненим і базується на чітких принципах: правової визначеності, стабільності, добросовісності та захисту прав вкладника. Водночас в умовах цифровізації, фінансових криз та воєнного стану виникає об'єктивна потреба в оновленні певних правових механізмів, зокрема щодо дистанційної форми укладення договорів, відповідальності за порушення зобов'язань та гарантій непорушності прав вкладника в кризових обставинах.

РОЗДІЛ 3. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКИХ ВКЛАДІВ

3.1. Захист прав вкладників у цивільно-правовому аспекті

Захист прав вкладників у цивільно-правовому аспекті є не просто елементом договірної механізми, а «ключовим індикатором ефективності всієї банківської системи», як зазначає С. М. Лепех [8, с. 499]. У відносинах банківського вкладу вкладник зазвичай перебуває в економічно слабшому становищі, тому законодавство встановлює систему прямих і опосередкованих юридичних гарантій, що мають за мету «забезпечити недоторканність грошового зобов'язання» та «гарантувати вчасне, повне і безумовне повернення вкладу» [20].

Цивільно-правовий механізм захисту починається з регулювання самого договору: «банк не має права змінювати умови договору вкладу в односторонньому порядку» — прямо встановлено в ст. 1060 ЦК України [20]. Ця норма діє як «імперативна гарантія стабільності вкладника», позбавляючи банк можливості зловживати своїм домінуючим становищем. Водночас на практиці виникають ситуації, коли банки, прикриваючись технічними оновленнями тарифів, намагаються «приховано змінити порядок нарахування процентів» або «продлонгацію договору на гірших умовах» — і такі дії підлягають правовому оскарженню [6].

У разі порушення банком зобов'язання щодо повернення коштів або нарахування процентів, вкладник має право вимагати: «повернення суми вкладу», «сплату нарахованих процентів», «пеню за прострочення виконання», а також «відшкодування шкоди в повному обсязі, включаючи упущену вигоду» згідно зі статтею 625 ЦК України [20]. При цьому судова практика виходить із того, що «неможливість виконання банком своїх обов'язків через нестачу ліквідності або обмеження регулятора не звільняє його від цивільної відповідальності перед вкладником» [9, с. 38]. Таке тлумачення базується на принципі «абсолютної

обов'язковості грошового зобов'язання» та «неможливості ухилення від відповідальності через посилення на зовнішні обставини».

Важливим елементом захисту є спадкові права. Згідно зі статтею 1228 ЦК України, «право вимоги за договором банківського вкладу переходить до спадкоємців», а сам вклад «входить до складу спадщини» [20]. Банки не мають права вимагати «додаткових погоджень» або «заяви вкладника за життя» — якщо вклади не були предметом спадкового договору, вони підлягають загальному спадкуванню на підставі свідоцтва. Як зазначає М. В. Бондарева, «така спадкова трансмісія гарантує неперервність договірної зобов'язання банку перед новим суб'єктом — спадкоємцем» [4, с. 7].

У цивільному праві особливу роль відіграє також позасудовий та судовий захист. Вкладник має право «звернутися із письмовою претензією до банку», «вимагати копії договору», «отримати роз'яснення щодо умов нарахування процентів» — а в разі відмови — «подати позов до суду про стягнення боргу, процентів, неустойки, відшкодування шкоди або визнання окремих положень договору недійсними» [3]. Як підкреслює А. В. Лобус, «судовий захист прав вкладника — це останній, але найефективніший бар'єр перед фінансовою несправедливістю» [9, с. 40].

Нарешті, важливу гарантійну функцію виконує Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, який компенсує кошти у випадку банкрутства банку. Згідно із Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», «Фонд забезпечує виплату кожному вкладнику відшкодування у межах гарантованої суми — 600 000 грн — незалежно від кількості вкладів в одному банку» [20]. У цивільно-правовому контексті така виплата розглядається як «виконання зобов'язання банку третьою особою в межах гарантованої суми», що не перешкоджає вкладникові звертатися з вимогами щодо решти частини вкладу до ліквідаційної маси банку.

Таким чином, цивільно-правовий аспект захисту прав вкладників охоплює сукупність норм, що регулюють укладення, виконання та припинення договору,

забезпечують відповідальність банку за порушення, дозволяють спадкування прав і гарантують судове поновлення порушених прав. Як зазначається у наукових позиціях, «в умовах нестабільності правова визначеність — єдиний інструмент захисту вкладника від фінансових втрат і правового свавілля» [8, с. 502]. Тому удосконалення цього аспекту має бути пріоритетним напрямом розвитку українського договірного та банківського права.

3.2. Пропозиції щодо вдосконалення правового регулювання договору банківського вкладу в умовах воєнного стану та економічної нестабільності

Сучасні виклики, спричинені збройною агресією проти України, різким падінням довіри до фінансової системи, нестабільністю на валютному ринку та обмеженнями з боку держави, актуалізують необхідність перегляду та вдосконалення правового регулювання банківських вкладів. Воєнний стан створює нові ризики як для банків, так і для вкладників, що вимагає зміцнення договірних гарантій, покращення процедур доступу до вкладів, а також забезпечення додаткових інструментів захисту прав фізичних осіб. Як підкреслює С. М. Лепех, «застосування воєнного стану не повинно нівелювати цивільну природу банківських зобов'язань і гарантій їх виконання» [8, с. 503].

Однією з першочергових проблем є тимчасове обмеження прав вкладників щодо дострокового зняття коштів із депозитів. Хоча такі заходи мають на меті збереження ліквідності банківської системи, вони істотно обмежують права вкладників на розпорядження своїм майном. Зокрема, Лист НБУ № 14-011/1467-6407 регламентує обмеження щодо рефінансування під заставу майнових прав закладами [23], а також встановлює умови, за яких банк може відмовити у достроковій видачі коштів. Проте в умовах вимушеного переміщення осіб, втрати житла або засобів існування, вкладник повинен мати право на достроковий доступ до власних ресурсів. Тому пропонується доповнити законодавство нормою, яка б визнавала поважні життєві обставини (наприклад, статус ВПО, втрата основного

джерела доходу, захворювання, смерть близьких) підставами для обов'язкового задоволення запиту вкладника на дострокове розірвання договору без втрати нарахованих процентів.

Ще одним актуальним напрямом вдосконалення є законодавче унормування укладення договорів банківського вкладу в електронній формі, зокрема через мобільні додатки банків. Як зазначають Оніщук і Кушнір, «у воєнний період понад 60% нових договорів вкладу укладаються дистанційно, через інтернет-банкінг, що вимагає чітких правових гарантій щодо ідентифікації особи, змісту договору та електронного доказування» [11, с. 56]. Пропонується закріпити на рівні Цивільного кодексу положення про електронну форму договору вкладу як рівнозначну письмовій, із застосуванням BankID, цифрового підпису або двофакторної верифікації.

Особливої уваги потребує забезпечення стабільності процентної політики. Банки під впливом інфляції та макроекономічної турбулентності інколи вдаються до «прихованого зменшення ставки» через перегляд тарифів, автоматичну пролонгацію договорів на менш вигідних умовах або зміни розрахункових формул без прямого погодження вкладника. Такі дії порушують принцип «незмінності істотних умов договору» та мають бути прямо заборонені. Пропонується доповнити статтю 1060 ЦК України положенням про те, що «відсутність згоди вкладника на зміну умов вкладу є підставою для збереження попередніх умов до моменту повернення коштів» [20].

Удосконалення гарантійної системи також є невідкладним. Хоча сума в 600 000 грн, яку гарантує Фонд гарантування вкладів, є значною, у період воєнного стану вона може не відповідати реальним потребам населення. Як зазначається в економіко-правовому аналізі, «рівень гарантованої суми має бути прив'язаний до інфляційного індексу, облікової ставки НБУ та середньої заробітної плати» [6]. Пропонується внести до закону норму про щорічний перегляд гарантованої суми відповідно до макроекономічних показників або встановити гнучкий діапазон

компенсації залежно від категорії вкладника (пенсіонери, ВПО, учасники бойових дій тощо).

Крім того, актуальним є удосконалення механізмів повідомлення вкладника про зміни у статусі банку. Сьогодні нерідко буває так, що «вкладники дізнаються про введення тимчасової адміністрації або ліквідацію банку лише постфактум» — через сайти або ЗМІ, без прямого повідомлення [14]. Пропонується на законодавчому рівні зобов'язати банки та Фонд гарантування повідомляти вкладника про кожну зміну статусу банку персонально (через SMS, email, повідомлення в додатку), а також надати можливість попереднього виведення коштів до введення обмежень, якщо вклад розміщено у банку, щодо якого розпочато процедуру інспектування або нагляду.

Таким чином, удосконалення правового регулювання договору банківського вкладу в умовах воєнного стану має відбуватись у кількох напрямках: «розширення підстав для дострокового розірвання договору», «легалізація електронної форми договору», «посилення захисту умов договору», «перегляд суми гарантії», «запровадження обов'язкового інформування вкладника». Усі ці пропозиції спрямовані на одне — «забезпечити реальну, а не формальну дієвість договору вкладу як правового інструменту, що захищає економічну свободу та майнову безпеку особи в надзвичайних обставинах» [8, с. 504].

Висновок до розділу 3

Розділ 3 присвячений аналізу актуальних проблем та перспектив розвитку правового регулювання банківських вкладів в умовах глибоких суспільних трансформацій, спричинених воєнним станом, економічною нестабільністю та цифровою трансформацією фінансової системи. Проведене дослідження дозволило виявити основні загрози та недоліки чинного регулювання, а також сформулювати пропозиції, які здатні не лише забезпечити стабільність банківського сектору, а й ефективно реалізовувати права вкладників у надзвичайних умовах.

Захист прав вкладників у цивільно-правовому аспекті залишається основним фокусом державної політики у сфері депозитного регулювання. Вкладник є економічно слабкішою стороною договору, що обґрунтовує необхідність встановлення жорстких імперативних норм, які б унеможливили зловживання з боку банку, забезпечували повноцінну відповідальність за порушення грошових зобов'язань, а також надавали ефективні інструменти спадкування, судового та досудового захисту. Як показує практика, лише системне і юридично чітке оформлення гарантій може забезпечити належний рівень довіри громадян до банківської системи.

Проблеми, що виникають в умовах воєнного стану, зокрема обмеження на зняття вкладів, неможливість дострокового повернення коштів, непрозора зміна умов договорів і слабка комунікація банків із клієнтами, вимагають негайного реагування на нормативному рівні. Недостатнє врегулювання електронних форм укладення договору, відсутність гнучкого підходу до індексації гарантованих сум, а також правова неузгодженість між Цивільним кодексом та спеціальними банківськими актами створюють додаткові ризики для вкладника.

Запропоновані у розділі законодавчі ініціативи — зокрема легалізація дистанційної форми договорів вкладу, встановлення обов'язкових підстав для дострокового розірвання договору в умовах форс-мажору, щорічне індексування гарантованої суми, введення персоналізованого інформування про зміни статусу банку — можуть стати ефективним механізмом адаптації чинного регулювання до викликів сьогодення. Вони спрямовані на усунення правових лакун, заповнення регуляторних прогалин і досягнення балансу між інтересами вкладника й банку.

У підсумку слід зазначити, що договір банківського вкладу не є застиглою формою цивільного зобов'язання — він постійно змінюється під впливом економічних, політичних і технологічних чинників. Його ефективне функціонування залежить від здатності законодавства реагувати на нові реалії, захищаючи не лише правову форму, а й реальний зміст прав вкладника.

ВИСНОВКИ

1. У результаті проведеного дослідження встановлено, що договір банківського вкладу є однією з найважливіших форм цивільно-правових зобов'язань, яка поєднує елементи приватноправового договору і публічного регулювання фінансового сектору. Його природа охоплює риси договору позики, а також специфічні ознаки, притаманні банківській діяльності — зокрема правовий обов'язок банку не лише зберегти кошти вкладника, а й повернути їх з нарахованими відсотками. Така конструкція робить договір банківського вкладу особливим видом грошового зобов'язання з високим рівнем ризику, що вимагає законодавчо визначених гарантій захисту для слабшої сторони — вкладника.

2. Історія становлення інституту банківського вкладу свідчить про його глибоке історичне коріння та тривалу еволюцію — від договорів довірчого характеру в античному праві до повноцінного інструменту капітального обігу в сучасних цивільних кодексах. Правова думка в Європі протягом століть трансформувала вклад із приватного доручення у повноцінне боргове зобов'язання банку, що стало результатом потреб фінансової мобілізації капіталу в суспільстві. В Україні розвиток цього інституту особливо активізувався після прийняття Цивільного кодексу 2003 року, де договір банківського вкладу вперше отримав комплексне кодифіковане регулювання в межах глави 71.

3. Аналіз чинного законодавства дозволив дійти висновку, що правове регулювання банківських вкладів в Україні ґрунтується на поєднанні норм Цивільного кодексу, спеціального банківського законодавства, підзаконних актів Національного банку України та Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб». Водночас цей нормативний масив не є достатньо гармонізованим: наявна фрагментарність, відсутність деталізації електронної форми договору, нечітке регулювання дострокового повернення коштів, а також прогалини в процедурі повідомлення вкладника про зміну правового статусу банку.

Це вимагає системного удосконалення як на рівні законів, так і підзаконної практики регулятора.

4. У процесі вивчення договірної механізми було встановлено, що ключовим елементом ефективного функціонування договору банківського вкладу є чітке розмежування прав і обов'язків сторін, визначення їхньої правосуб'єктності, обов'язковість письмової (у тому числі електронної) форми, заборона на односторонню зміну умов договору банком та наявність чітких підстав для дострокового розірвання вкладу. Дотримання цих вимог гарантує правову визначеність, передбачуваність правовідносин, а також захист майнових прав вкладників, зокрема в умовах економічної або політичної нестабільності.

5. Одним із центральних результатів дослідження стало виявлення проблем, пов'язаних із захистом прав вкладника. Відповідальність банку у разі порушення зобов'язань повинна реалізовуватись через сплату процентів, пені, неустойки та відшкодування збитків. Водночас реальна ефективність захисту залежить від доступу вкладника до судових механізмів, прозорості умов договору, чіткості інформаційних процедур і дії системи гарантування вкладів. Особливо актуальним є питання правонаступництва у разі смерті вкладника, коли банк має обов'язок належно задовольнити вимоги спадкоємців, а також забезпечити правову безперервність договору.

6. В умовах воєнного стану та економічної дестабілізації значною мірою актуалізуються питання перегляду окремих положень законодавства щодо банківських вкладів. Зокрема, необхідне розширення переліку підстав для дострокового розірвання договору (втрата житла, статус ВПО, захворювання тощо), унормування електронної форми договору як повноправного способу укладення, впровадження обов'язкового персоналізованого інформування вкладників у разі зміни статусу банку, щорічне індексування гарантованої суми ФГВФО відповідно до макроекономічних показників, а також законодавче забезпечення права вкладника на справедливую компенсацію при банкрутстві банку.

7. Проведене дослідження дозволяє дійти комплексного висновку, що договір банківського вкладу — це не лише інструмент фінансового обігу, а й складна правова модель з високим соціальним значенням. Його ефективне регулювання є критично важливим для збереження довіри до банківської системи, підтримки платоспроможності населення, а також гарантування реалізації права власності громадян на грошові кошти. Подальший розвиток цієї сфери має відбуватись із урахуванням принципів стабільності, адаптивності до кризових умов, прозорості та соціальної справедливості, що можливо лише за умови інтеграції сучасних технологій, оновлення нормативної бази та вдосконалення судової практики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антипенко Н., Пироженко Ю. Проблеми банківського кредитування в Україні. *Tendenze attuali della moderna ricerca scientifica*. 2020. URL: <https://doi.org/10.36074/05.06.2020.v1.31>(дата звернення: 11.05.2025).
2. Бахишева Н. В. Банківські ресурси: формування та ефективне використання : thesis. 2020. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/12340>(дата звернення: 11.05.2025).
3. Бідалова К. С., Риженко Н. О. Цивільні процесуальні правовідносини. *Open science of Ukraine*. 2023. Т. 2023, № 17. URL: <https://doi.org/10.59948/osou11.2023.15>(дата звернення: 11.05.2025).
4. Бондарєва М. В. Спадкування права на банківський вклад. *Цивілістична процесуальна думка*. 2016. № 2. С. 6–9.
5. Карлін М., Шматковська Т., Борисюк О. Банківські інновації в умовах формування цифрової економіки. *Економіка та суспільство*. 2021. № 27. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-27-24>(дата звернення: 11.05.2025).
6. Копилова О., Пічугіна Ю., Залецька І. Банківські ризики під час воєнного стану в Україні. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2023. № 3(9). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-3\(9\)-39-49](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-3(9)-39-49)(дата звернення: 11.05.2025).
7. Кочина О. С., Болдирева В. М. Вплив воєнного стану на цивільні правовідносини. *New Ukrainian Law*. 2022. № 2. С. 53–58. URL: <https://doi.org/10.51989/nul.2022.2.7>(дата звернення: 11.05.2025).
8. Лепех С. М. Зобов'язання за договором банківського вкладу (депозиту): сучасний стан та перспективи законодавчого регулювання. *Новітні досягнення та вектори розвитку сучасної юриспруденції*. 2021. С. 490–518. URL: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-244-2-2-3>(дата звернення: 11.05.2025).

9. Лобус А. В. Договір банківського вкладу (депозиту) за законодавством України : master's thesis. 2018.
URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/70799>(дата звернення: 11.05.2025).
10. Мороз Н., Червінська О., Наквацький М. Розвиток банківського сектору України. *Економіка та суспільство*. 2024. № 62.
URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-41>(дата звернення: 11.05.2025).
11. Оніщук М. С., Кушнір С. О. Цифрові банківські послуги: можливості та виклики. *Інклюзивна економіка*. 2024. № 1 (03). С. 53–58.
URL: https://doi.org/10.32782/inclusive_economics.3-8(дата звернення: 11.05.2025).
12. Панасюк В. Спадкові договори: переваги та недоліки. *Закарпатські правові читання. релокація в умовах екстраординарних правових режимів*. 2025. С. 93–94.
13. Посилення банківського контролю : Лист Нац. банку України від 01.12.1995 № 12015/1529-5821. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v5821500-95#Text>(дата звернення: 11.05.2025).
14. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо заборони банкам змінювати умови договору банківського вкладу та кредитного договору в односторонньому порядку : Закон України від 12.12.2008 № 661-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-17#Text>(дата звернення: 11.05.2025).
15. Про встановлення плати на банківські послуги Національним банком України : Лист Нац. банку України від 18.03.1996 № 20-010/82-1364. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1364500-96#Text>(дата звернення: 11.05.2025).
16. Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до статті 1058 Цивільного кодексу України щодо відповідальності банку за порушення умов договору банківського вкладу (депозиту) : Постанова Верхов. Ради України

від 02.07.2014 № 1562-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1562-18#Text>(дата звернення: 11.05.2025).

17. Реверчук С., Творидло О. Банківські доходи в умовах формування цифрової економіки України. *InterConf*. 2022. № 14(113). С. 121–145.

18. Трубаков Є. Види недоліків складу юридичного факту цивільно-правового договору: поняття і правові наслідки. *Юридична Україна*. 2015. № 4/5 (148/149). С. 100–104.

19. Урікова О., Бардак Б., Жвалюк А. Діджиталізація банківського сектору. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2023. № 5(11).

20. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV : станом на 9 квіт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>(дата звернення: 11.05.2025).

21. Цивільний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV : станом на 9 квіт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>(дата звернення: 11.05.2025).

22. Щодо виконання банківського законодавства : Лист Нац. банку України від 14.10.2008 № 47-108/1066-13831. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v3831500-08#Text>(дата звернення: 11.05.2025).

23. Щодо надання банкам України кредитів рефінансування під заставу майнових прав на кошти банківського вкладу (депозиту), розміщеного в Національному банку України : Лист Нац. банку України від 19.06.2006 № 14-011/1467-6407. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v6407500-06#Text>(дата звернення: 11.05.2025).

24. Panchenko O., Masliuk O., Horylenko A. Банківські ризики як об'єкт страхування в сучасних умовах. *Problems and prospects of economic and management*. 2020. № 4(24). С. 146–154.